

ASMENŲ, ATLIEKANČIŲ LAISVĖS ATĖMIMO BAUSMĘ, SOCIALINĖ REABILITACIJA PUSIAUKELĖS NAMUOSE IŠ PROFESIONALO PERSPEKTYVOS

GINTARĖ GERYBAITĖ

KALĖJIMŲ DEPARTAMENTO PRIE LIETUVOS RESPUBLIKOS TEISINGUMO
MINISTERIJOS RESOCIALIZACIJOS SKYRIUS

Anotacija. Straipsnyje analizuojamas asmenų, atliekančių laisvės atėmimo bausmę, socialinės rehabilitacijos vykdymas Lietuvoje veikiančiuose pusiaukelės namuose iš profesionalo perspektyvos. Empirinėje dalyje susipažįstama su specifinės ir uždaros laisvės atėmimo bausmę atliekančių asmenų bendruomenės kasdienėmis patirtimis, palaiapsniui integruojantis į visuomenę bei socialinės rehabilitacijos procesu pusiaukelės namuose.

Reikšminiai žodžiai: pusiaukelės namai, asmenys, atliekantys laisvės atėmimo bausmę, socialinė rehabilitacija, socialinis darbas.

ĮVADAS

Asmenų, atliekančių laisvės atėmimo bausmę, socialinės rehabilitacijos svarbą nusako mūsų valstybės bei kitų Europos šalių pateikiami statistiniai duomenys apie teistų asmenų skaičių. 2012–2020 m. statistiniai duomenys rodo kasmetinį mažėjimą asmenų, padariusių nusikalstamas veikas bei turinčių atlikti laisvės atėmimo bausmę. Per devynerius metus atliekančių laisvės atėmimo bausmę Lietuvos pataisos įstaigose skaičius sumažėjo 3 380 asmenų (Kalėjimų departamento Resocializacijos skyriaus veiklos statistinės ataskaitos, 2013–2021). Pažymėtina ir tai,

kad, nagrinėjant ne tik Lietuvos, bet ir kitų Europos šalių statistinius duomenis, galima pastebėti, kad 2020 m. Lietuva užėmė ketvirtą vietą Europos Sąjungoje pagal bausmę pataisos įstaigose atliekančių nuteistų asmenų skaičių, tenkantį 100 tūkst. gyventojų (Europos Tarybos projekto SPACE I 2020 metų ataskaita, 2021).

2016 m. Lietuvoje, Teisingumo ministerijai įgyvendinant Norvegijos Karalystės remiamą projektą „Nuteistųjų, laikomų uždaro tipo pataisos įstaigose, skaičiaus sumažinimas įsteigiant 4 naujas atviro tipo pataisos įstaigas“, buvo įsteigti pirmieji keturi pusiaukelės namai, kurių tikslas yra ne tik mažinti bausmę atliekančių asmenų skaičių uždaro tipo įkalinimo įstaigose, bet ir užtikrinti sėkmingą teistų asmenų reintegraciją į visuomenę. 2020 m. pabaigoje Lietuvos pusiaukelės namuose buvo 145 vietos, iš jų užimtos 83. Taigi 43 proc. pusiaukelės namų vietų nebuvo panaudotos asmenims, atliekantiems laisvės atėmimo bausmę, apgyvendinti ir socialinei reabilitacijai organizuoti (Kalėjimų departamento Resocializacijos skyriaus veiklos statistinė ataskaita, 2020). Analizuojant visus minimus statistinius duomenis, galima daryti prielaidą, kad socialinė reabilitacija pataisos įstaigose yra labai svarbi ir neatsiejama nuo bausmę atliekančių asmenų pataisos proceso. Atliekami pokyčiai Lietuvos bausmių vykdymo sistemoje įneša pozityvių tendencijų ir kuria pridėtinę vertę. Visgi galime pastebėti, kad viso to dar per mažai, nes Europos lygmeniu Lietuva turi 219,7 nuteistojo 100 tūkstančių gyventojų (Europos Tarybos projekto SPACE I 2020 metų ataskaita, 2021). Matome, kad Lietuvoje turimi resursai nėra išnaudojami, socialinės reabilitacijos paslaugos asmenims, atliekantiems laisvės atėmimo bausmę, nėra teikiamos maksimaliai. Sakalausko teigimu, „pusiaukelės namuose bausmę atlieka dar mažesnė nuteistųjų laisvės atėmimu dalis nei atvirojoje kolonijoje, netgi ne visos laisvos vietos yra užpildytos“ (Sakalauskas, Jarutienė, Kalpokas ir Vaičiūnienė, 2020, p. 227).

Pusiaukelės namų veikla ir naudingumas socialinės reabilitacijos aspektu Lietuvoje nėra taip plačiai nagrinėjamas kaip užsienio šalyse. Apžvelgus užsienio šalių literatūrą pastebėtina, kad JAV mokslininkai pateikia tris galimus pusiaukelės namų modelius baudžiamojoje justicijoje: 1) kai teistas asmuo nuo lygtinio paleidimo pradžios visą laikotarpį

gyvena pusiaukelėje; 2) kai asmuo, atliekantis laisvės atėmimo bausmę, perkeliamas į pusiaukelės namus prieš taikant jam lygtinį paleidimą; 3) lygtinio paleidimo iš įkalinimo įstaigos metu asmenys dalį laiko apgyvendinami pusiaukelės namuose savarankiškam gyvenimui (Donnelly ir Forscher, 1992). Pristatomi laisvės atėmimo bausmės vykdymo tikslai, socialinės rehabilitacijos ir tikslingo užimtumo principai, nagrinėjama vykdoma socialinė rehabilitacija ir taikomų intervencinių priemonių veiksmingumas pusiaukelės namuose, pateikiami vykdomų priemonių rezultatai, lyginant su asmenų, atlikusių laisvės atėmimo bausmę, neturėjusių galimybės patekti į pusiaukelės namus, rezultatais (Hamilton ir Campbell, 2013). Taip pat užsienio tyrimuose analizuojama pakartotinio nusikalstamumo rizika asmenų, kurie dalį laisvės atėmimo bausmės atliko pusiaukelės namuose, lyginant su asmenimis, kurie visą bausmės laikotarpį praleido kalėjime (Routh ir Hamilton, 2015; Constanza et al., 2015). Gisler, Pruin ir Hostettler (2018) analizuoja Norvegijos požiūrį į pusiaukelės namus kaip galimybę atverti įkalinimą ir priartinti asmenis, atliekančius laisvės atėmimo bausmę, prie laisvo gyvenimo ne atskiriant, bet integruojant į visuomenę.

Atviro tipo kalnimo įstaigų aspektą nagrinėja ir Lietuvos mokslininkas G. Sakalauskas (2013): atkreipiamas dėmesys į atviro kalnimo metodus, akcentuojama pusiaukelės namų svarba paleidžiant asmenis iš pataisos įstaigų. Mokslininkas analizuoja bei apibrėžia, kaip turi veikti (re)socializaciją skatinantis įkalinimas. Sakalauskas, Jarutienė, Kalpokas ir Vaičiūnienė (2020) pabrėžia, kad pusiaukelės namai – tai tarsi tarpinė stotelė tarp kalnimo vietų ir laisvės, reikšmingai prisidedanti prie asmenų, atliekančių laisvės atėmimo bausmę, integracijos į visuomenę ir tam reikalingų įgūdžių ugdymo. Daromos prielaidos, kad pusiaukelės namai yra savarankiškos (tęstinės) integracijos koncepcija. Kalbat apie kitus aktualius tyrimus, Uscila (2020) nagrinėja dinaminės priežiūros taikymą asmenims, tęsiantiems laisvės atėmimo bausmės atlikimą pusiaukelės namuose.

Didelis laisvės atėmimo bausmę atliekančių asmenų skaičius skatina ieškoti atsakymų į klausimus, susijusius su šių asmenų socialinės rehabilitacijos procesu. Svarbu atkreipti dėmesį į tai, kad pati socialinė

reabilitacija yra tik bausmių vykdymo dalis, kuri pati savaime nesprenžia nusikaltimų problemas. Laikinas izoliavimas tik atitolina asmenų išėjimą į laisvę, todėl reikšminga analizuoti, kaip turėtų vykti kokybiška asmenų, atliekančių laisvės atėmimo bausmę, socialinę reabilitacija, kad po viso proceso asmenys nenusikalstų pakartotinai.

PUSIAUKELĖS NAMŲ DARBUOTOJŲ VAIDMENYS ĮGYVENDINANT ASMENŲ, ATLIEKANČIŲ LAISVĖS ATĖMIMO BAUSMĘ, SOCIALINĘ REABILITACIJĄ

Svarbų vaidmenį socialinės reabilitacijos vykdyme atlieka tiesioginį darbą su asmenimis, atliekančiais laisvės atėmimo bausmę, dirbantys specialistai, todėl svarbu išnagrinėti darbuotojo vaidmenis ir atliekamas funkcijas socialinės reabilitacijos procese.

Profesionalas, bendraudamas su paslaugos gavėju, teikdamas socialines paslaugas, dirbdamas kartu su kitais specialistais, prisiima įvairius profesinius vaidmenis (Milkintaitė ir Marcinkevičienė, 2013). Daugelis autorių, skirdami dėmesį vaidmens sampratai, įvardija ją skirtingai. Anot Webb (2015), profesinis vaidmuo dažnai apibrėžiamas kaip praktikuojančio asmens profesinė savęs samprata, paremta darbovietės numatytų pareigų požymiais, įsitikinimais, vertybėmis, motyvais ir patirtimi. Autoriaus teigimu, profesinė tapatybė nėra stabili – tai nuolatinis procesas, interpretacija ir prisitaikymas, kurį formuoja konkrečios pataisos įstaigos faktoriai. Profesinis vaidmuo, Holter (2018) teigimu, apibrėžiamas kaip kompetencijų (žinių, įgūdžių, vertybių) ir skiriamo dėmesio darbui su pažeidžiamais asmenimis kompleksas. *Profesinis vaidmuo* – tai tam tikras asmens pasirinktas elgesio modelis, kurį suponuoja darbovietės veiklos sritys, numatyti siekiai bei paties profesionalo kompetencijos.

Išnagrinėjus pusiaukelės namų darbuotojų pareigybės aprašymus, pastebėtina, kad socialinės pagalbos teikėjas atlieka šiuos profesinius vaidmenis: tarpininko, vertintojo, konsultanto, gynėjo, bendruomenės planuotojo, paslaugos teikėjo, administratoriaus ir koordinatoriaus (detalesnė analizė pateikta 1 priede). L. C. Johnson (iš Teare ir McPheeters,

2003), O. V. Okonišnikovos ir N. Rumianceva (2007) šiuos vaidmenis įvardija kaip būtinus, kuriuos savo profesijoje taiko socialiniai darbuotojai, dirbdami su asmenimis, atsidūrusiais teisėsaugos akiratyje. Pasitelkę šiuos vaidmenis darbuotojai įgalina asmenis, atliekančius laisvės atėmimo bausmę, įsitraukti į socialinės rehabilitacijos procesą, dalyvauti pusiaukelės namų bendruomenės veiklose bei motyvuoja spręsti kylančius probleminius klausimus. Įvertinus pusiaukelės namų darbuotojų pareigybines funkcijas, išskiriami gana skirtingi specialistų vaidmenys, sietini su socialinio darbo veiklos aspektais, kurie skirti asmenų, atliekančių laisvės atėmimo bausmę, socialinės rehabilitacijos procesui optimizuoti ir aktyvinti pasitelkus skirtingus metodus, parinktus pagal probleminių sričių specifiškumą. Analizės metu išskirti profesiniai vaidmenys parodo, kad įgyvendinant socialinę rehabilitaciją pusiaukelės namuose svarbu, jog į komandos sudėtį būtų įtrauktas socialinis darbuotojas, kuris gebėtų visavertiškai atliepti asmenų, atliekančių laisvės atėmimo bausmę, socialinius poreikius. Problemos, su kuriomis susiduriama, yra kompleksinės, sudėtingos ir įvairiapusės, dėl šios priežasties naudojamas ne vienas vaidmuo ir jų profesionalus pritaikymas užtikrina sėkmę bei suteikia galimybę pasiūlyti kuo platesnį spektrą apimančią pagalbą.

Atkreiptinas dėmesys, kad Kalėjų departamentas, įgyvendindamas 2014–2021 m. Europos ekonominės erdvės ir Norvegijos finansinių mechanizmų lėšomis finansuojamos programos „Teisingumas ir vidaus reikalai“ tiesioginio finansavimo projektą „Lietuvos bausmių vykdymo sistemos kokybės gerinimas“, organizavo gerosios praktikos pasidalijimą su Osle veikiančių pusiaukelės namų Sandakerveieno personalu. Susitikimo metu paaiškėjo, kad Norvegijoje veikiančiuose visuose pusiaukelės namuose kiekvienas asmuo, atliekantis laisvės atėmimo bausmę, turi savo konsultantą-pusiaukelės namų darbuotoją (darbuotojas yra arba pareigūnas, arba socialinis darbuotojas), su kuriuo planuojamas resocializacijos procesas. Tuo tarpu Lietuvoje tokia komanda greičiau išimtis nei taisyklė.

Apibendrinant galima teigti, jog pusiaukelės namų darbuotojų vaidmenys atliepia socialinės rehabilitacijos proceso kompleksiskumą,

tačiau maksimaliai įmanomai kokybei užtikrinti reikia socialinius poreikius atitinkančių, turinčių specialiųjų kompetencijų socialinių darbuotojų. Skirtingų vaidmenų integravimas į praktinį darbą gali padėti užtikrinti skubesnį, kruopštesnį, tikslingesnį ir kokybiškesnį socialinės pagalbos teikimą, socialinės reabilitacijos efektyvumo užtikrinimą. Pusiaukelės namuose dirbantys darbuotojai kartu su asmenimis, atliekančiais laisvės atėmimo bausmę, dalyvauja ir mato iš arti visą socialinės reabilitacijos procesą bei išmano jį detalai. Vis tik niekas nėra bandęs tyrinėti socialinės reabilitacijos proceso iš jų perspektyvos.

TYRIMO TIKSLAI IR PROBLEMINEIAI KLAUSIMAI

Lietuvoje jau kurį laiką egzistuoja galimybė dalį laisvės atėmimo bausmės atlikti pusiaukelės namuose, todėl dalis teistų asmenų gali palaipsniui ruoštis grįžimui į laisvę ir spręsti jiems aktualias socialines problemas prižiūrimi bausmių vykdymo sistemos specialistų. Visgi, perimant gerąją Norvegijos praktiką ir steigiant pusiaukelės namus Lietuvoje, jų koncepcija buvo koreguojama, pritaikant ją lietuviškam bausmių vykdymo kontekstui. Taigi nuo 2016 m. Lietuvoje formavosi savita asmenų, atliekančių laisvės atėmimo bausmę, socialinės reabilitacijos pusiaukelės namuose praktika, kuri iki šiol mažai tyrinėta. Šiuo metu trūksta tyrimų, atskleisiančių socialinės reabilitacijos organizavimo pusiaukelės namuose teikiamus privalumus bei pusiaukelės namų darbuotojams ir čia gyvenantiems teistiems asmenims kylančius iššūkius. Siekiant įvertinti pusiaukelės namų instituto naudą asmenims, atliekantiems laisvės atėmimo bausmę, socialinei reabilitacijai ir numatyti galimas šio instituto tobulinimo kryptis, būtina analizuoti pusiaukelės namų veiklą, atskleidžiant realias resocializacijos skyrių darbuotojų, dirbančių tiesioginį socialinės reabilitacijos darbą su asmenimis, tęsiančiais laisvės atėmimo bausmę pusiaukelės namuose, patirtį, įgyvendinant socialinės reabilitacijos procesą pusiaukelės namuose. Šio tyrimo tikslas – atskleisti asmenų, atliekančių laisvės atėmimo bausmę, socialinės reabilitacijos procesą pataisos įstaigų pusiaukelės namuose iš juose dirbančių specialistų perspektyvos. Keliami probleminiai klausimai:

1. Kokiomis priemonėmis įgyvendinama asmenų, atliekančių laisvės atėmimo bausmę, socialinė rehabilitacija pataisos įstaigų pusiaukelės namuose? 2. Kokie veiksniai gali turėti įtakos sėkmingai asmenų, atliekančių laisvės atėmimo bausmę, socialinei rehabilitacijai pataisos įstaigų pusiaukelės namuose? 3. Kokių iššūkių kyla siekiant efektyvios asmenų, atliekančių laisvės atėmimo bausmę, socialinės rehabilitacijos pataisos įstaigų pusiaukelės namuose?

TYRIMO METODOLOGIJA IR IMTIS

Siekiant atskleisti asmenų, atliekančių laisvės atėmimo bausmę, socialinę rehabilitaciją pataisos įstaigų pusiaukelės namuose iš darbuotojų perspektyvos, pasirinktas kokybinis tyrimas. Asmenų, atliekančių laisvės atėmimo bausmę, socialinės rehabilitacijos pusiaukelės namuose tema Lietuvoje iki šiol nedaug tyrinėta, todėl kokybinis tyrimas yra gera pradžia, norint išsiaiškinti ateities tyrimų kryptis. Anot Žydžiūnaitės ir Sabaliausko, „kokybinio tyrimo metodai taikomi, kai tyrimo tema yra mažai ištyrinėta. Atliekant tokį tyrimą, atskleidžiamos konstruktyvūs, kuriuos sudėtinga nagrinėti kiekybiškai, prasmės ir interpretacijos“ (Žydžiūnaitė ir Sabaliauskas, 2017, p. 21). Būtent todėl kokybinio tyrimo strategija yra tinkamiausia, norint išsiaiškinti ateities tyrimų perspektyvą nagrinėjant socialinę rehabilitaciją pusiaukelės namuose.

Tikslui įgyvendinti buvo pasirinkti du metodai:

- 1) mokslinių šaltinių ir teisės aktų analizė;
- 2) pusiau struktūruoto interviu metodas.

Siekiant teoriškai atskleisti socialinės rehabilitacijos vykdymo pusiaukelės namuose aspektus, buvo analizuojami su tema susiję moksliniai šaltiniai bei teisės aktai. Atlikus teorinę analizę, parengta kokybinio tyrimo metodika.

Tyrimo metu parengtos kokybinio pusiau struktūruoto interviu gairės. Jose numatyti klausimai apėmė du blokus, kurie susiję su asmenų, tęsiančių laisvės atėmimo bausmę pataisos įstaigų pusiaukelės namuose, socialinės rehabilitacijos ypatumais iki perkėlimo į pusiaukelės namų padalinį ir po perkėlimo. Atskiri klausimų blokai sudaro galimybę lanksčiai

naudoti interviu gaires – vadovautis temomis, tačiau, esant poreikiui, turėti su kiekviena tema susijusius konkretesnius klausimus.

Tyrimo tikslui įgyvendinti pasitelkta imtis – pataisos įstaigų resocializacijos skyrių darbuotojai, dirbantys tiesioginių socialinės reabilitacijos darbą su asmenimis, tęsiančiais laisvės atėmimo bausmę pusiaukelės namuose. Darbuotojų atrankos kriterijai: 1) darbo patirtis pusiaukelės namuose turėtų būti ne mažiau nei metai, nes naujai priimto darbuotojo adaptacinis periodas pataisos įstaigose trunka iki 6 mėn.; 2) darbuotojas turi turėti aukštąjį socialinių mokslų išsilavinimą bei išmanyti asmenų, atliekančių laisvės atėmimo bausmę, socialinės reabilitacijos procesą.

Iš viso apklausti 5 trijų pataisos įstaigų pusiaukelės namų darbuotojai. Siekiant atvirumo dalinantis patirtimi, informacija apie tyrimo dalyvius nėra viešinama, visiems užtikrintas konfidencialumas. Tyrimas vykdytas 2022 m. sausio mėnesį.

Remiantis Gaižauskaite ir Valavičiene (2016), tyrimo duomenys analizuoti taikant kokybinės turinio analizės metodą, keturiais etapais: 1) interviu tekstų skaitymas; 2) duomenų kodavimas; 3) kodų grupavimas; 4) duomenų aprašymas ir interpretavimas.

REZULTATAI

SOCIALINĖS REABILITACIJOS PRIEMONĖS PUSIAUKELĖS NAMUOSE

Mokslinių šaltinių ir teisės aktų analizė atskleidė, kad pusiaukelės namai siekia visapusiškai atliepti asmenų, tęsiančių laisvės atėmimo bausmes, poreikius, suteikti tikslingą socialinę, psichologinę, teisinę ir kitą būtinąją pagalbą, kurios rezultatai rodytų, jog asmuo, atliekantis laisvės atėmimo bausmę, geba savarankiškai siekti tikslų teisėtais ir visuomenės normas atitinkančiais būdais. Žilinskienė ir Tumilaitė (2011) pažymi, kad socialinės reabilitacijos tikslais siekiama padėti asmeniui pasikeisti būtent taip, kad į laisvę išėjęs gyventų pasitelkdamas teisėtus būdus ir priemones. Anot Wong, Bouchard, Gushue ir Lee (2018), pusiaukelės

namai yra tam tikra grįžimo iš pataisos įstaigos programa, išskirtinai suprojektuota ir pritaikyta daugeliui iššūkių spręsti, su kuriais susiduria asmenys, išėję į laisvę, t. y. užimtumas, būstas, asocialūs tinklai, fizinė ir psichinė sveikata. R. Uscilos teigimu, „pusiaukelės namai – tai tarpinė pozicija tarp griežto institucinio laisvės apribojimo ir visiškos laisvės, kai nuteistasis yra atlikęs dalį bausmės ir reikia imtis intensyvesnių priemonių stiprinant socialinius ryšius, rengiant asmenį pilnavertiškam sugrįžimui į visuomenę“ (Uscila, 2011, p. 94). Siekiant suprasti socialinės reabilitacijos pusiaukelės namuose aktualumą, kokybę ir svarbą, reikia atkreipti dėmesį, kokius pagalbos asmeniui, tęsiančiam laisvės atėmimo bausmę, metodus darbuotojai pasitelkia.

Perkėlus asmenį, atliekančią laisvės atėmimo bausmę, į pusiaukelės namus iš pataisos namų uždaro režimo, socialinės reabilitacijos procesas nėra pertraukiamas. Atlikus dokumentacijos korekcijas, socialinė reabilitacija tęsiama ir taikoma atviresnėmis sąlygomis pagal numatytas vidaus tvarkos taisykles. Nuteistųjų perkėlimo į pusiaukelės namus ir gražinimo iš jų tvarkos aprašo (2021) 31 punkte numatyta, kad nuteistojo individualus socialinės reabilitacijos planas turi būti peržiūrimas kartu su asmeniu, atliekančiu laisvės atėmimo bausmę, ir priimamas argumentuotas sprendimas, kurias pataisos įstaigoje numatytas priemonės ir programas būtų svarbu tęsti ir kuo reikėtų papildyti planą. Tvarkos aprašo 32 punkte numatyta, kad Intensyvaus rengimo lygtiniam paleidimui iš pataisos įstaigos plane turi būti nurodomos asmens suplanuotos savaitės veiklos bei įtrauktos kitos būtinos socialinės reabilitacijos priemonės, tokios kaip dalyvavimas elgesio korekcijos programose darbas, mokslai, pasimatymai su šeima ir kt. Ši teisės norma numato nuoseklų darbą su asmeniu visu bausmės atlikimo metu jį tęsiant ir perkėlimo į kitą padalinį metu, kas ypač svarbu siekiant užtikrinti tolygų socialinės reabilitacijos procesą. Uscilos (2011) manymu, kad asmenims, atliekantiems laisvės atėmimo bausmę, būtų formuojami pozityvūs gebėjimai įsitvirtinti visuomenėje, pusiaukelės namų darbuotojai turi komunikuoti su potencialiais darbdaviais, socialinėmis ir sveikatos priežiūros įstaigomis. Taigi, dirbant su asmenimis, atliekančiais laisvės

atėmimo bausmę pusiaukelės namuose, numatomas ir aktyvus bendradarbiavimas su socialiniais partneriais.

Atvykusiam asmeniui į pataisos įstaigų pusiaukelės namus tęsti laisvės atėmimo bausmę taikomas mėnesį trunkantis adaptacinis periodas, susipažįstant su nauja aplinka, darbuotojais, vidaus tvarkos taisyklėmis. Pavyzdžiui, Nuteistųjų, perkeltų į Vilniaus pataisos namų pusiaukelės namus, vidaus tvarkos taisyklėse (2020) numatyta, kad asmuo, atliekantis laisvės atėmimo bausmę, per vieną mėnesį nuo atvykimo į pusiaukelės namus turi pradėti dirbti Vilniaus pataisos namų administracijos pasiūlytą darbą arba savarankiškai įsidarbinti. Taip pat apibrėžiama, kad laisvu laiku po darbo ir / ar mokymosi, nesant numatytų kitų veiklų, kartą per savaitę gali būti suteikta iki dviejų parų trumpalaikė išvyka į namus, esančius Lietuvos Respublikos teritorijoje. Išvykų metu asmuo, atliekantis laisvės atėmimo bausmę, gali stiprinti socialinius ryšius su šeimos nariais, artimaisiais ir kitais asmenimis, būtinais sėkmingai integracijai į visuomenę.

Asmenų, atliekančių laisvės atėmimo bausmę, probleminės sritys ir kiti poreikiai pusiaukelės namuose, kaip ir pataisos namuose, sprendžiami pasitelkus Kalėjimų departamento prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos (Kalėjimų departamentas) direktoriaus patvirtintas elgesio pataisos programas, konsultuojant asmenis individualiai, organizuojant edukacines ir prevencines priemones, plačiai taikomas pozityvus užimtumas bei diegiama mokymosi visą gyvenimą samprata. Svarbu tai, kad socialinės reabilitacijos procesas pusiaukelės namuose yra aktyvesnis, nes laisvės atėmimo bausmę atliekantis asmenys turi teisę išvykti už pataisos įstaigos ribų be palydos. Dėl šių priežasčių socialinės reabilitacijos kontekstas priartinamas prie visuomenės kasdienybės.

Pusiaukelės namų darbuotojų veikla orientuota į asmenų, atliekančių laisvės atėmimo bausmę, darbinį užimtumą, kurio metu ugdomi darbiniai įgūdžiai, atsakomybė ir savirealizacija. Nuteistųjų perkėlimo į pusiaukelės namus ir grąžinimo iš jų tvarkos apraše (2021) nurodyta, kad asmenys privalo kasdien dalyvauti užimtumo veiklose, dirbti, mokytis, dalyvauti bendrose veiklose ir kito pobūdžio numatytose socialinės reabilitacijos priemonėse.

Socialinės reabilitacijos procese būtinas socialinių ryšių atkūrimas, palaikymas ir stiprinimas. Asmens izoliacija – vienas sunkiausių iššūkių, siekiant išlaikyti ryšius su šeimos nariais. Socialiniai ryšiai – svarbiausias apsauginis veiksnys, stiprinantis motyvaciją dalyvauti socialinės reabilitacijos procese. Skatinant nuolatinio kontakto su artimaisiais ir visuomene palaikymą, visų pataisos įstaigų pusiaukelės namų Nuteistųjų, perkeltų į pataisos namų pusiaukelės namus, vidaus tvarkos taisyklėse numatytas neribojamas trumpalaikių pasimatymų skaičius, galimybė naudotis internetu ir mobiliojo ryšio telefonu. Taip pat laisvu laiku gali išvykti iš pusiaukelės namų asmeniniais tikslais. Šie tikslai turi būti susiję su bazinių poreikių tenkinimu arba socialinės reabilitacijos aspektais (Nuteistųjų, perkeltų į Vilniaus pataisos namų pusiaukelės namus, vidaus tvarkos taisyklės, 2020). Šiomis socialinės reabilitacijos priemonėmis siekiama užtikrinti asmenų, atliekančių laisvės atėmimo bausmę, bendravimą su šeima, draugais ir kitais jam svarbiais asmenimis, siekiant ne tik nuolatinio kontakto su artimaisiais, bet ir stiprios komunikacijos su visa visuomene.

Kitas socialinės reabilitacijos metodas – darbas grupėje. Tai vienas dažniausiai taikomų metodų, nes apie 70 proc. Kalėjimų departamento direktoriaus patvirtintų elgesio pataisos programų sudaro grupinės veiklos. Pozityvus užimtumas taip pat dažniausiai vyksta pasitelkiant grupę ar bendruomenę, siekiant įtraukti kuo didesnę skaičių laisvės atėmimo bausmę atliekančių asmenų.

Nuteistųjų, perkeltų į Vilniaus pataisos namų pusiaukelės namus, vidaus tvarkos taisyklių (2020) 48 punkte numatyta, kad „nuteistieji laisvu nuo darbo ar mokymosi laiku ir nesant suplanuotų bendrų veiklų Pusiaukelės namuose ar už jų teritorijos ribų gali išvykti už Pusiaukelės namų teritorijos ribų iki 14 val. per savaitę, bet ne ilgiau kaip 4 val. per dieną asmeniniais tikslais <...> Dėl išvykimo kitais tikslais asmenys, atliekantys laisvės atėmimo bausmę, turi pateikti atitinkamus prašymus“. Esant tokiai galimybei, didelį dėmesį pusiaukelės namų darbuotojai skiria savipagalbos grupėms, į kurias skatina įsitraukti priklausomybių turinčius nuteistuosius. V. Piščalkienė (2019, p. 17) pažymi, kad „savipagalba – tai gebėjimas rasti savyje išteklius, juos panaudoti ir laipsniškai

keisti savo gyvenimą <...> savipagalba padeda save pažinti, išdrįsti būti savimi ir vertinti savo kasdienybę, jausmus bei potyrius“, o anot Dirgėlienės, Kavaliauskienės ir Letukienės (2017), savipagalbos grupių nariai, komunikuodami tarpusavyje ir žinodami su priklausomybės liga susijusias problemas, palaiko vieni kitus emociškai ir dvasiškai, taip gerindami savo gyvenimo kokybę. Taigi, manytina, kad savipagalbos grupės skirtos tokių pat problemų turintiems asmenims, kurie pasiruošę vienas kitą palaikyti įveikiant gyvenimo iššūkius, dalintis informacija, kuri galėtų padėti bendrai problemai spręsti. Manytina, kad šis socialinės rehabilitacijos metodas yra itin aktualus ir prieinamas pusiaukelės namuose gyvenantiems asmenims.

Akivaizdu, jog visos asmenims, atliekantiems laisvės atėmimo bausmę, skiriamos socialinės rehabilitacijos priemonės yra vienodai svarbios. Jos papildo viena kitą ir taip sudaro didesnę galimybę suteikti kokybiškas paslaugas. Visų šių pagalbos priemonių pagrindinis tikslas – teigiamas rezultatas įgalinimo etape. Anot Naruševičiaus ir Kliukinskienės (2017, p. 189), „siekiama užtikrinti įkalintų asmenų, atliekančių bausmę Pusiaukelės namuose, teises, suteikiant galimybes aktyviau dalyvauti socialiniame gyvenime už pataisos įstaigos ribų“. Pažymėtina, kad pusiaukelės namai kaip sistemos dalis sudaro galimybę pradėtą socialinę rehabilitaciją pataisos įstaigose tęsti pusiaukelės namuose, tačiau leidžiant vis labiau įsilieti į visuomenės gyvenimą. Atkreiptinas dėmesys ir į tai, kad 2016 m. įkurti pusiaukelės namai finansuojamo Norvegijos Karalystės projekto dėka Lietuvoje įvertinti teigiamai. Remiantis teigiamais socialinės rehabilitacijos darbo su nuteistaisiais rezultatais, Kallėjimo departamento direktorius patvirtino Pusiaukelės namų plėtros 2022–2024 m. priemonių planą (2021), siekiant didinti atviro kalnimo galimybes Lietuvoje.

Apibendrinant galima teigti, kad asmenų, atliekančių laisvės atėmimo bausmę, socialinė rehabilitacija pusiaukelės namuose neatsiejama ir nėra įmanoma be kompetentingų darbuotojų, dirbančių tiesioginių socialinės rehabilitacijos darbą su bausmę tęsiančiais asmenimis. Didele įtaką daro ir išorinių institucijų įsitraukimas, kurios prisideda prie intensyvaus asmens rengimo išeiti iš pataisos įstaigos. Stiprūs socialiniai

ryšiai ir jų tvirtumas bei kiti aspektai, kurių dėka asmenų bausmės atlikimo sąlygos yra švelnesnės, didele dalimi prisideda prie teigiamų socialinės reabilitacijos rezultatų. Sėkmingai ir efektyviai socialinei reabilitacijai pusiaukelės namuose būtinas kompleksas sudedamųjų dalių. Visų pirma svarbus bendras sisteminis darbuotojų ir asmenų, atliekančių laisvės atėmimo bausmę, požiūris, tarpinstitucinis bendradarbiavimas ir išorinių organizacijų tiesioginis įsitraukimas į pagalbos asmeniui procesą bei galiausiai kokybiškai įgyvendinamos darbuotojų funkcijos, tokios kaip elgesio pataisos programų taikymas ir kitų socialinių paslaugų tęstinumo užtikrinimas tęsiant laisvės atėmimo bausmę pusiaukelės namuose.

SOCIALINĘ REABILITACIJĄ VEIKIANTYS VEIKSNIAI PUSIAUKELĖS NAMUOSE

Empirinio tyrimo metu buvo siekiama išsiaiškinti, *kas padeda asmenims, atliekantiems laisvės atėmimo bausmę, pasiręgti grįžimui į visuomenę pusiaukelės namuose*. Išanalizavus tyrimo duomenis, išskirtos 4 grupės veiksmų (1 pav.), kurios, darbuotojų nuomone, padeda pasiręgti grįžimui į visuomenę pusiaukelės namuose.

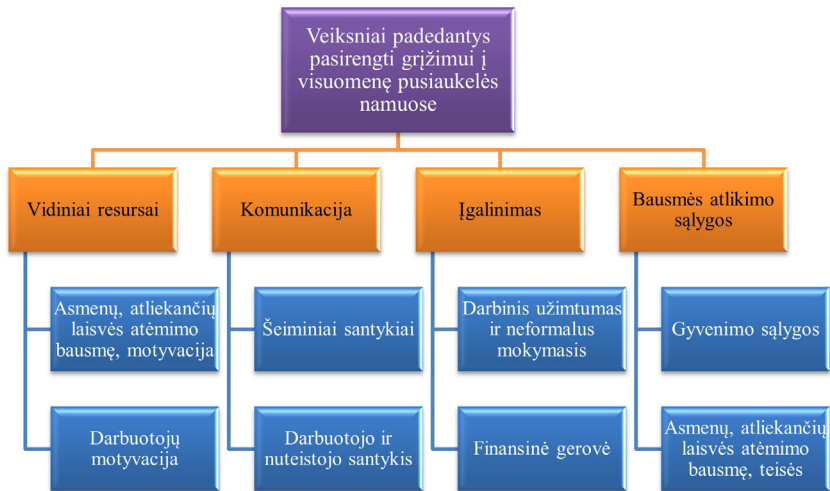
Vidinių resursų grupė atskleidžia asmenų, atliekančių laisvės atėmimo bausmę, ir darbuotojų motyvacijos svarbą įsitraukiant į socialinės reabilitacijos procesą.

Vienas iš lemiančių aspektų asmenų, atliekančių laisvės atėmimo bausmę, sėkmingam pasirėngimui grįžti į laisvę yra tiek išorinė, tiek vidinė paties asmens motyvacija:

Svarbus dalykas yra pačio asmens motyvacija, tiek išorinė, tiek vidinė (ID-1),

Žinokit, tai va jei jis nebus pats motyvuotas, tai tikriausiai ir jokia sėkmė nepadės (ID-2),

Noras, noras gyventi ir būti visuomenės dalimi. Labai daug priklauso nuo to, ar nuteistasis pats nori turėti daugiau, nei dabar turi. Ar jam norisi keisti pačią padėtį iš tokios, kurioje jis yra dabar (ID-3).

1 PAV. VEIKSNIAI, PADEDANTYS ASMENIMS, ATLIEKANTIEMS LAISVĖS ATĖMIMO BAUSMĘ, PASIRENGTI GRĮŽIMUI Į VISUOMENĘ PUSIAUKELĖS NAMUOSE

Darytina prielaida, kad stokojančiam motyvacijos asmeniui nepajėgus padėti net profesionaliai parengtas socialinės rehabilitacijos planas, kuriame numatytos reikiamos priemonės. Išvelgiamas darbuotojų motyvacinio darbo poreikis.

Atkreiptinas dėmesys, kad prie sėkmingos asmenų, atliekančių laisvės atėmimo bausmę, socialinės rehabilitacijos prisideda ir darbuotojų motyvacija, išsilavinimas bei kompetencijos:

Tai priklauso nuo darbuotojo įsitraukimo į savo veiklą, jo turimo išsilavinimo ir kompetentingumo (ID-1),

Nulemia tiek pačio darbuotojo motyvacija (ID-4),

Net jei turim popierių apsikrovusios, nustumiam ir prioritetas visada yra bendravimas su nuteistuoju (ID-5).

Motyvacijos stoka mažina asmenų socialinės rehabilitacijos efektyvumą ir pačių darbuotojų pasitenkinimą darbu.

Komunikacija atskleidžia asmenų, atliekančių laisvės atėmimo bausmę, bendravimo svarbą su skirtingomis asmenų grupėmis. Komunikacija su laisvėje esančiais asmenimis ir konstruktyvus teisto asmens bei darbuotojo tarpusavio santykis suponuoja darnią, kryptingą ir savalaikę socialinę rehabilitaciją.

Anot darbuotojų, bendravimas su šeimos nariais ir artimaisiais skatina asmenų, atliekančių laisvės atėmimo bausmę, teigiamus pokyčius: „Tikriausiai labiausiai motyvuojantis dalykas yra bendravimas su šeima ir artimaisiais savaitgalio išvykų į namus metu“ (ID-1), „Jiems aktualiausia šiai dienai yra trumpalaikės išvykos. <...> ir atostogų kasmetinių išleidžiamame 10 d. d., nu tai tikrai jiems, jiems tai yra svarbiausias dalykas“ (ID-2). Pasak darbuotojų, veiksnys, turintis didžiausią reikšmę, yra ne tik socialinių ryšių atkūrimas, stiprinimas ir palaikymas, bet kartais naujų santykių pradžia: „Atkurti socialiniai ryšiai yra vienas svarbiausių pokyčių jų gyvenimuose arba sukurtos naujos šeimos“ (ID-1), „Tikrai ne vienas iš vyrų, būdamas pas mus, sukūrė naujas šeimas, susirado mylimus žmones, vaiku susilaukė“ (ID-3), „Šeimas sukūrė būdami pusiaukelės namuose, vaikučius pasigimdė ir va savaitgalį skuba pas tuos vaikučius. Kas apsiženijo, kas antrą pusę susirado“ (ID-4), „Daug kas sukuria šeimas, susilaukia vaiku, ir tai yra didelė motyvacija nenusikalsti vėl“ (ID-5). Anot darbuotojų, tokias galimybes bendrauti su artimaisiais turi tik pusiaukelės namuose laisvės atėmimo bausmę atliekantys asmenys. Atviro kalinimo sąlygos leidžia tiesiogiai, netaikant ribojimų, komunikuoti su artimaisiais ir juos lankyti: „Trumpalaikės išvykos į namus pas šeimas labai prisideda ir nuteistieji vertina šią galimybę“ (ID-3), „Labai yra svarbus tas ryšys su artimaisiais. Trumpalaikės išvykos į namus ir galimybė kontaktuoti su šeima yra vienas pagrindinių motyvų, kodėl dar esant pataisos namuose nuteistieji stengiasi patekti į pusiaukelės namus“ (ID-5). Komunikacija ir socialinių ryšių atkūrimas bei stiprinimas ne tik su šeimos nariais, bet ir kitais artimaisiais prisideda prie pasirengimo išeiti į laisvę. Darytina prielaida, kad asmenys, atliekantys laisvės atėmimo bausmę, bendraudami su asmenimis ne iš pataisos įstaigų aplinkos, stiprina pasitikėjimą savimi ir taip auga jų savivertė, kurios dėka pasirengimas išėjimui iš pataisos įstaigos tampa įveikiama užduotimi.

Atkreiptinas dėmesys, kad darbuotojų ir asmenų, atliekančių laisvės atėmimo bausmę, tarpusavio santykiai dažnai būna grįsti subordinacijos principais ir išankstinėmis nuostatomis. Pažymėtina, kad pusiaukelės namuose darbuotojų ir asmenų, atliekančių laisvės atėmimo bausmę, komunikacija orientuota į abipusę pagarbą ir pasitikėjimą: „*Pusiaukelės namuose bendravimo stilius yra kitoks, jis nežeminantis*“ (ID-5). Darbuotojų teigimu, išlaikyti orų, nežeminantį bendravimą aktualu dėl stipraus ir pasitikinčio tarpusavio santykio kūrimo. Taip pat siekiant teigiamų asmenų, atliekančių laisvės atėmimo bausmę, pokyčių, svarbu parodyti tinkamą pavyzdį, kuris ir prasideda nuo tarpusavio komunikacijos: „*Vienu žodžiu, aš galvoju, kad gerus rezultatus nulemia tiek darbuotojai, tiek patys nuteistieji, tiek jų tarpusavio santykiai*“ (ID-4). Darbuotojas, priimdamas asmenį, atliekantį laisvės atėmimo bausmę, užtikrindamas konfidencialumą, supratimą ir pagarbą, skatina jo atvirumą ir pokyčius. Pasitikėjimą keliantis tarpusavio ryšys *įgalina* tapti aktyviais socialinės reabilitacijos dalyviais.

Įgalinimas apima asmenų, atliekančių laisvės atėmimo bausmę, savarankiškumą ir atsakomybės prisiėmimą už atliekamus veiksmus.

Pasak darbuotojų, asmenys, atliekantys laisvės atėmimo bausmę, vertina suteiktą galimybę pusiaukelės namuose įsidarbinti išorinėse įstaigose, turėti profesinę veiklą ar tobulėti neformalaus mokymosi metu. Taip pat prie viso to prisideda ir gaunamas didesnis darbo užmokestis nei numatytas dirbantiems pataisos įstaigų viduje: „*Labai motyvuoja tai, kad jie gali dirbti laisvėje <...> siekia profesinių aukštumų, mokosi, stengiasi kelti kvalifikaciją, kad galėtų daugiau galimybių pasiūlyti šeimai ir kad jaustųsi reikalingi*“ (ID-1), „*Darbas ir finansinis stabilumas labai prisideda prie to*“ (ID-3). Darbas už pusiaukelės namų teritorijos ribų asmenis motyvuoja, gaunamas didesnis darbo užmokestis leidžia padengti turimus išsiskolinimus, prisidėti prie šeimos gerovės.

Darbo užmokestis, numatytas įstatymuose, daro įtaką pusiaukelės namų gyventojų motyvacijai vykdyti individualiame socialinės reabilitacijos plane numatytas priemones: „*Labai motyvuoja <...> gauti bent jau valstybės numatytą minimalų darbo užmokestį, o kiti gauna ir tikrai didesnius darbo užmokesčius, tai jiems padeda padengti turimus išsiskolinimus, prisidėti*

prie šeimos gerovės“ (ID-1), „Nuteistieji džiaugiasi, kad pusiaukelės namuose už savo darbą, dirbdami išorėje, gali gauti didesnę darbo užmokestį“ (ID-5). Aspektas, motyvuojantis judėti teigiamų pokyčių linkme, yra išsiskolinimų dengimas: „Labai savimi didžiuojasi, kai pusiaukelės namus palieka jau padengę visus išsiskolinimus ir, kaip jie sako, grįžta į namus be neigiamo багаžo“ (ID-1), „Yra tokių, kurie palieka pataisos įstaigą be vadinamos išsiskolinimų uodegos. Padengė visas skolas ir startuoja nuo pradžių“ (ID-5). Gaunamos pajamos už teisėtai atliekamą darbą skatina asmenis įvertinti pinigų vertę. Atsakingai uždirbti pinigai stiprina jų savigarbą, valią nenusikalsti pakartotinai.

Bausmės atlikimo sąlygos atskleidžia teistų asmenų laisvės atėmimo bausmės sąlygas pusiaukelės namuose, kurios yra atviresnės, palankesnės.

Pasak darbuotojų, gyvenimo sąlygos pusiaukelės namuose atitinka higienos normas ir yra orios. Erdvė veikloms įgyvendinti, privatumas miegamosiose patalpose ir galimybė gaminti maistą skatina teigiamus pokyčius: *„Patys nuteistieji siekia ateiti į pusiaukelės namus dėl gyvenimo sąlygų. Čia jie gyvena ramiau, jie gyvena mažiau, po mažiau kambariuose, čia tikrai geros tos būtinės sąlygos, daugiau tų laisvių. Apskritai jie čia nori dėl tokio ramesnio gyvenimo“ (ID-2). Atkreiptinas dėmesys, kad svarbūs ne tik fiziniai patogumai, bet ir emocinė gerovė. Asmenų, gyvenančių pusiaukelės namuose, skaičius suponuoja teigiamą mikroklimatą ir saugumo jausmą.*

Pasak darbuotojų, teisti asmenys reiškia pasitenkinimą po perkėlimo į pusiaukelės namus tęsti laisvės atėmimo bausmę, nes ten jie turi daugiau teisių. Pagrindinė teisė – būti savarankiškam ir atsakingam už save, rūpintis savo buitimi, mityba, sveikatos apsauga ir kitais baziniais poreikiais: *„Galimybė apsipirkti laisvės parduotuvėje ir pirkti tai, ką nori, yra didelis plusas, visi labai pasilgę ledų būna (šypsosi). <...> džiaugiasi, kad gali naudotis sveikatos apsauga laisvėje ir medicininės paslaugas gauti, kaip jie sako, padorias“ (ID-1). Taip pat svarbu paminėti, kad pusiaukelės namuose asmenys turi ir kitų bausmės sąlygų sušvelninimų. Prie socialinių ryšių stiprinimo prisideda leidimas naudotis be ribojimų mobiliojo ryšio telefonu, internetu, vairuoti asmeniui priklausantį automobilį. Taip pat*

atkreiptinas dėmesys, kad pusiaukelės namuose galima neribotai naudotis bendruoju arba nuosavu kompiuteriu, todėl išmokstama naudotis technologijomis ir elektroninėmis paslaugomis:

Pats buvimas pusiaukelės namuose labai prisideda prie to, nes jie gauna ir naudotis telefonais, jie gali vairuoti automobilį, pats tas buvimas jau, kad esu pusiaukelės namuose, tai tikrai jie geriau jaučiasi ir iš paties žmogaus matai, kad jis pralaisvėja ir stengiasi (ID-2),

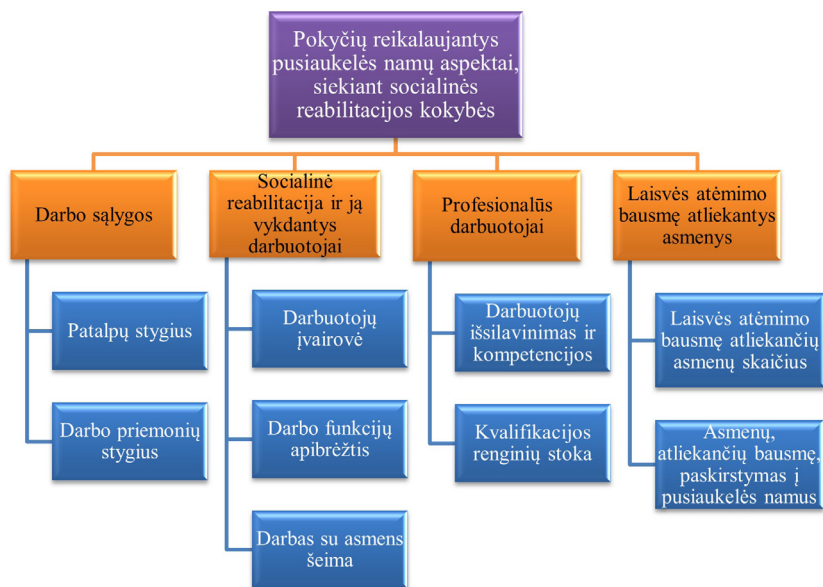
Mobiliuosius gali naudoti ir internetu gali naudotis ir išmoksta, kas svarbiausia, kad būdami pas mus jie vėl įsijungia į tą visuomenę ir išmoks-ta naudotis technologijomis (ID-5).

Darytina prielaida, kad išimtinių teisių įgijimas suponuoja asmenims, atliekantiems laisvės atėmimo bausmę, galimybę pasinaudoti suteiktomis privilegijomis socialinės reabilitacijos tikslais. Taip pat didžiąja dalimi jie prisiima atsakomybę už save ir savo veiksmus, todėl suvokia, kad dėl netinkamo elgesio apraiškų privilegijos gali būti ribojamos.

SOCIALINEI REABILITACIJAI KYLANTYS IŠŠŪKIAI PUSIAUKELĖS NAMUOSE

Tyrimo metu taip pat buvo siekiama išsiaiškinti, *ką ir kaip reikėtų keisti pusiaukelės namuose, kad asmenų, atliekančių laisvės atėmimo bausmę, socialinė reabilitacija būtų kokybiškesnė*. Išanalizavus tyrimo duomenis išskirtos 4 grupės (2 pav.), atskleidžiančios pokyčių reikalaujančius pusiaukelės namų aspektus.

Tyrimo duomenys rodo, kad dėl netinkamų *darbo sąlygų* sudėtinga įvykdyti užsibrėžtus socialinės reabilitacijos tikslus.

2 PAV. POKYČIŲ REIKALAUJANTYS PUSIAUKELĖS NAMŲ ASPEKTAI

Darbuotojai įvardija iššūkius dėl prastos patalpos įstaigų infrastruktūros, kuri nėra pritaikyta socialinės rehabilitacijos darbui su laisvės atėmimo bausmę atliekančiais asmenimis. Trūksta individualaus konsultavimo kabinetų ir patalpų, pritaikytų grupės veikloms. Dėl šių priežasčių nukenčia darbuotojo ir laisvės atėmimo bausmę atliekančio asmens santykis, nes nėra galimybės kurti tarpusavio pasitikėjimo:

Trūksta patalpų socialiniam rehabilitacijai vykdyti. Nėra individualaus konsultavimo kabineto, kas neužtikrina konfidencialumo ir nekuria pasitikėjimo tarp darbuotojo ir nuteistojo. Nėra patalpų grupių užsiėmimams vesti, tai vyksta nuteistųjų poilsio kambariuose, o tokiu atveju likę nuteistieji, nedalyvaujantys grupės užsiėmime, praranda galimybę naudotis televizoriumi, kompiuteriu ar pan. (ID-1),

Nėra ir fiziškai tų sąlygų, mes turim vieną bendrą 12 kv. m kabinetą, kuris yra skirtas keturiems darbuotojams, tai jeigu dirbama dviem

pamainom, tai mes tikrai neturim vietos, kur būtų galima su juo pasikalbėti, arba girdės visi, arba girdės kolega (ID-2),

Pirmiausia reikia turėti tinkamas patalpas, tai va ir veiksnys, nuo kurio priklauso, ar išvis bus tie pokyčiai (ID-3),

Reikia ir tinkamų patalpų, nes individualių konsultacijų nėra kur vesti (ID-5).

Esant tinkamų patalpų, reikalingų socialinės reabilitacijos priemonėms vykdyti, trūkumui, nėra galimybės užtikrinti proceso kokybės ir efektyvumo.

Tinkamai socialinei reabilitacijai vykdyti trūksta darbui skirtų priemonių: „*Nesam aprūpinami grupinių užsiėmimų priemonėmis*“ (ID-1). Viena iš šios problemos priežasčių yra finansinių išteklių stoka: „*Būtina skirti tam tikrą biudžetą aprūpinti priemonėmis darbuotojus, kurie dirba socialinės reabilitacijos darbą*“ (ID-5). Asmenų, atliekančių laisvės atėmimo bausmę, socialinė reabilitacija negalima, jei tai remiasi tik pokalbiais su darbuotojais, net jei jie ir yra kompetentingi savo srities specialistai. Kad procesas darytų teigiamą įtaką ir skatintų elgesio pokyčius, svarbu, jog būtų užtikrinamas praktinis darbas socialinės reabilitacijos eigoje.

Tyrimas atskleidžia, kad proaktyviam darbui su laisvės atėmimo bausmę atliekančiais asmenimis būtina užtikrinti įvairių specialistų prieinamumą, kurių užduotys būtų susijusios tik su socialinės reabilitacijos tikslais ir novatoriškų metodų įgyvendinimu pataisos įstaigose.

Atkreiptinas dėmesys, kad, darbuotojų teigimu, labai svarbu, jog pusiaukelės namuose dirbtų specialistas, teikiantis psichologines konsultacijas, nes psichologinės problemos yra aktualios laisvės atėmimo bausmę atliekantiems asmenims: „*Norėtuši, kad pusiaukelės namai turėtų savo atskirą psichologą*“ (ID-4). Darytina prielaida, kad dėl didelių darbo krūvių psichologai, dirbantys pataisos įstaigose, neturi pakankamai laiko konsultuoti pusiaukelės namuose gyvenančių asmenų.

Konkrečios darbo apibrėžties nebuvimas suponuoja, kad darbuotojai nežino, kurie darbai yra prioritetiniai, atlieka visus būtinus darbus, į kuriuos reikia greit reaguoti: „*Darbuotojai, kurie turėtų dirbti tiesioginės socialinės reabilitacijos darbą su nuteistaisiais, rūpinasi skalbimo mašinomis,*

šaldytuvais, šildymu, santechnika, lovomis <...> Darbo krūvis didelis, o priedo atliekam net ne savo skyriaus funkcijas, tas labai vargina, nes negalima susikoncentruoti į savo darbus“ (ID-1). Pasak darbuotojų, darbo funkcijų diferencijavimas padėtų išlaikyti darbų apimtį, dėl kurių įgyvendinimo darbuotojas ir buvo priimtas į darbą. Taip jis išlaikytų stipresnę motyvaciją, tokiu būdu mažėtų darbuotojų kaita: „Nes šiai dienai tie specialistai tų funkcijų jie tikrai daug atlieka. Vertinimai ir lygtinio ruošimai, ir tų planų sudarymai, ir visokios individualios konsultacijos, ir pozityvus užimtumas“ (ID-4). Taigi, galima daryti prielaidą, kad darbuotojai, kurie turėtų įgyvendinti socialinę rehabilitaciją, atlieka arba organizuoja ūkio, vertinimo ir dokumentų rengimo lygtiniam paleidimui iš pataisos įstaigos darbus. Šis aspektas suponuoja prielaidą, kad pagrindiniam, socialinės rehabilitacijos, procesui arba nelieta laiko, arba jį reikia vykdyti dirbant viršvalandžius. Pasak Montero Marin, Campayo, Mera ir kt. (2009), kai darbuotojai darbo vietoje patiria nuolatinę stresą ar turi nuolat pasikartojančių problemų, yra pavargę ir / ar perdegę, darbo našumas gali ženkliai pasikeisti. Taigi, tokios situacijos didina profesinio perdegimo tikimybę, prastai besijaučiantys ir pavargę darbuotojai linkę funkcijas įgyvendinti paviršutiniškai.

Darbuotojų teigimu, būtų svarbu į socialinės rehabilitacijos procesą įtraukti priemonę darbu su asmens, atliekančio laisvės atėmimo bausmę, šeima. Šis metodas plačiai taikomas socialinių darbuotojų veikloje, tačiau pataisos įstaigose tai vis dar neįprasta, todėl darbuotojai mano, kad tai neturėtų būti intensyvus procesas, tačiau pagrindinius aspektus išsiaiškinti reikėtų: „Pas mus čia neįprasta, bet iš esmės reikėtų kiek daugiau padirbėti ir su nuteistojo šeima. Pakontaktuoti, pasidomėti, kaip sekasi jiems bendrauti. Labai svarbūs šitie aspektai“ (ID-2). Tiesioginis bendravimas su laisvės atėmimo bausmę atliekančio asmens šeima leistų pusiaukelės namų darbuotojams įsivertinti darbo rezultatus, socialinės rehabilitacijos taikomų priemonių tinkamumą, pasidaryti išvadas ir priimti sprendimus dėl socialinės rehabilitacijos darbo tęstinumo.

Profesionalūs darbuotojai žymi tinkamų darbuotojų parinkimą socialinės rehabilitacijos darbu su laisvės atėmimo bausmę atliekančiais asmenimis ir esamų darbuotojų kvalifikacijos tobulinimą.

Pažymėtina, kad socialinė rehabilitacija suponuoja prielaidą, jog ši darbą turėtų dirbti socialiniai darbuotojai, tačiau pataisos įstaigų pusiaukelės namuose stinga šių profesionalų. Darbuotojų manymu, vis tik socialinių darbuotojų ir jų kompetencijų pasigendama įgyvendinant socialinės rehabilitacijos priemones pusiaukelės namuose gyvenantiems asmenims: „Pusiaukelės namuose turėtų dirbti socialiniai darbuotojai <...> susiduriame su darbuotojų kompetencijų stoka, nes dirba ir teisininkai, ir chemikai, ir ekonomistai, o socialiniai darbuotojai pamiršti. Yra keli ir ne visose pusiaukelėse, o nuteistųjų socialinė rehabilitacija ir suponuoja socialinių darbuotojų veiklą“ (ID-1). Atkreiptinas dėmesys, kad pastebima žema kompetencija darbuotojų, neturinčių socialinio darbo išsilavinimo, ir dėl šios priežasties pusiaukelės namuose teikiamos paslaugos ne visada yra kokybiškos. Asmenų, atliekančių laisvės atėmimo bausmę, socialinę rehabilitaciją sudaro individualus konsultavimas ir grupiniai užsiėmimai, tačiau darbuotojamas stinga kompetencijų vesti tiek individualius, tiek grupinius užsiėmimus: „Kas liečia specialistus pusiaukelės namų, tai ką aš matau, silpnoji vieta, tai yra individualus darbas su nuteistuoju“ (ID-2), „Nu norėtusi, kad iš tikrųjų dirbtų darbuotojai su atitinkama kvalifikacija, o ne su išsilavinimo įvairove, kuriems tikrai trūksta įgūdžių, reikiamų socialinės rehabilitacijos procesui įgyvendinti <...> grupinio socialinio darbo įgūdžių stokojama“ (ID-2). Aktuali problema ne tik išsilavinimas, bet ir ne mažiau svarbi darbuotojų motyvacija, požiūris bei nusiteikimas dirbti su šia paslaugų gavėjų grupe: „Tikrai ne visi čia nori dirbti šitą darbą ir ne visi norintys geba, tai būtų šaunu padirbėti su pačiais darbuotojais dar atskirai arba vykdyti darbuotojų atranką tokiam darbui“ (ID-5). Socialinės rehabilitacijos procese ypač didelę reikšmę turi teistų asmenų atsparumo iššūkiams stiprinimas, savarankiškumo ir atsakomybės ugdymas. Gebėjimams ugdyti pasitelkiamas individualus arba grupinis darbas, kuriam būtinas atitinkamas specialistų išsilavinimas ir kompetencijos.

Socialinės rehabilitacijos procese viena svarbiausių taikomų priemonių yra Kalėjimų departamento direktoriaus patvirtintos elgesio pataisos programos. Pasak darbuotojų, stokojama apmokytų darbuotojų, kurie galėtų dirbti su šiomis programomis:

Mokymų trūksta. Kalėjimų departamentas aprobavęs elgesio korekcijos programas, o mes apmokyti vos pora iš jų (ID-1),

Trūksta apmokytų specialistų dirbti su Kalėjimų departamento aprobuotomis programomis (ID-2),

Taip pat aktuali problema yra ta, kad esamiems darbuotojams norisi mokytis daugiau programų, kad turėti įrankių, su kuriais galima būti dirbti su nuteistaisiais (ID-3).

Neturint galimybių taikyti elgesio pataisos programų laisvės atėmimo bausmę atliekantiems asmenims, atsiranda tikimybė, kad išėję į laisvę jie negebės valdyti nusikalstamo elgesio rizikos veiksnių ir pakartotinai padarys teisės pažeidimą.

Tyrimo rezultatai rodo, koks svarbus yra **laisvės atėmimo bausmę atliekančių asmenų skaičius** pusiaukelės namuose ir kodėl būtinas šių **asmenų diferencijavimas**. Laisvės atėmimo bausmę atliekančių asmenų skaičius prisideda prie socialinės reabilitacijos apimčių vienam darbuotojui: „Svarbu, kad pusiaukelės namai, kaip ir buvo planuota, būtų 20 asmenų namai, o ne 60 ar 80, nes tai tampa eilinis nuteistųjų būrys <...> sunku pažinti asmenis, įsigilinti į kiekvieno problematiką ir suteikti kokybišką pagalbą“ (ID-1). Siekiant kryptingai valdyti procesą ir tinkamai įgyvendinti numatytas priemones, laiko ištekliai, kontaktas tarp laisvės atėmimo bausmę atliekančio asmens ir darbuotojo bei kiti aspektai turi įtakos rezultatams. Atsižvelgiant į visa tai, asmenų, atliekančių laisvės atėmimo bausmę pusiaukelės namuose, kur jie intensyviai rengiami paleidimui iš pataisos įstaigos, skaičius neturėtų viršyti 20 asmenų.

Socialinė rehabilitacija dažnu atveju nukreipta į socialinių ryšių stiprinimą, įsidarbinimą, skolų dengimą ir kt. Siekiama, kad asmuo, išėjęs iš pataisos įstaigos, kuo lengviau integruotųsi į visuomenę ir patenkintų poreikius teisėtai būdais, todėl svarbu, kad bausmę tęstų tuose pusiaukelės namuose, kurie yra arčiausiai gyvenamosios vietos: „Man atrodo, kad dar svarbus momentas būtų nuteistųjų diferencijavimas į pusiaukelės namus pagal jų gyvenamąją vietą, tada ir išeinant į laisvę galima mažinti probleminių sričių riziką, nes išėjus ir persikėlus į kitą miestą nereikės vėl ieškoti darbo, gydymo įstaigos, taupomi finansai išvykų į namus metu ir kt., todėl būtų

aktualu, kad ir tų pusiaukelės namų kaip tokių turėtų būti daugiau“ (ID-2). Taip pat akcentuotinas asmenų, atliekančių laisvės atėmimo bausmę, paskirstymas pataisos įstaigų viduje. Ypač svarbus atskiras apgyvendinimas, kai asmenims taikomos skirtingos bausmės atlikimo sąlygos: „Norėtusi ir nuteistųjų diferencijavimo, nes šiuo metu toje pačioje teritorijoje turime ir pusiaukelės namus, ir atvirąją koloniją, ir be sargybos būrį, su visu tuo turime ir moterų, tarp jų viena nepilnametė“ (ID-3), „Norėčiau patobulinti, kad pusiaukelės nebūtų vienam pastate su sargyba ir atvira kolonija“ (ID-4). Asmenų atskyrimas ir suskirstymas pagal bausmės atlikimo sąlygas svarbus dėl to, kad motyvuoti pokyčiams teisti asmenys dažnai patraukiami į netinkamų veikų atlikimą kitų, demotyvuotų bausmę atliekančių asmenų. Prastas pavyzdys paveikia ir jie atsisako teigiamų permainų.

DISKUSIJA IR TYRIMO RIBOTUMAI

Tyrimu atskleistos socialinės reabilitacijos priemonės, skatinančios asmenų, atliekančių laisvės atėmimo bausmę, pokyčius pataisos įstaigose. Vienos jų orientuotos į prevencinę veiklą, kurią sudaro socialinių ryšių stiprinimas, darbinis ir pozityvus užimtumas, tikslingas laisvalaikis ir edukacija. Kitos orientuotos į intervencinę pagalbą laisvės atėmimo bausmę atliekantiems asmenims, jos apima patvirtintas elgesio pataisos programas. Tokį socialinės reabilitacijos modelį numato Individualaus socialinės reabilitacijos plano rengimo metodika (2015), kai laisvės atėmimo bausmę atliekantiems asmenims numatomos tiek prevencinės, tiek intervencinės paslaugos. Vaičiūnienė ir Viršilas (2017), analizuodami prevencinių programų reikšmę, teigia, kad pozityvaus užimtumo priemonės yra svarbi laisvės atėmimo bausmę atliekančių asmenų naudingo laisvalaikio praleidimo forma. Svarbu, kad praktinėje veikloje pozityvus užimtumas būtų aiškiai atskirtas nuo intervencinių priemonių – elgesio pataisos programų.

Tyrimo duomenų analizės metu išryškėjo veiksniai, padedantys asmenims, atliekantiems laisvės atėmimo bausmę, pusiaukelės namuose pasirengti grįžimui į visuomenę:

1) *vidiniai resursai* sietini su teistų asmenų ir darbuotojų motyvacija. Gavrilovienės (2009) manymu, išskirtinis socialinės rehabilitacijos priemonių taikymo kriterijus yra asmens motyvacija keistis, spręsti nusiikalstamą elgesį paskatinusias problemas. Anot Uscilos (2020), būtina investuoti į darbuotojų motyvavimą, jų kvalifikaciją, požiūrio keitimą. Šie aspektai privalomi siekiant veiksmingų pokyčių laisvės atėmimo bausmę atliekančių asmenų socialinės rehabilitacijos eigoje;

2) *komunikacija*, kuri orientuota į socialinius ryšius bei darbuotojo ir teisto asmens tarpusavio santykius. Dermonto ir Liutiko (2002) tyrimas patvirtina, jog humaniškas teisto asmens ir pataisos įstaigų darbuotojų santykių ugdyimas skatina pasitaisyti ir dorai elgtis;

3) *asmenų, atliekančių laisvės atėmimo bausmę, įgalinimas* atskleidžia darbinės veiklos bei finansinės gerovės svarbą. Šiam probleminiam aspektui skiriamas dėmesys Nuteistųjų laisvės atėmimo bausme resocializacijos reformos Lietuvoje koncepcijoje (2021), 42 punkte, kuriame nurodoma, kad laisvės atėmimo bausmę atliekantys asmenys turėtų būti įdarbinami, jog už gaunamą atlygį galėtų mažinti savo išsiskolinimus, kurie išėjus į laisvę taptų našta ir apsunkintų integravimosi galimybes;

4) *gyvenimo sąlygos pusiaukelės namuose ir asmenų, atliekančių laisvės atėmimo bausmę, teisės*. Lietuvos Respublikos teisingumo ministerija (2021) akcentuoja, kad pusiaukelės namuose gyvenantys asmenys be ribojimų turi teisę naudotis pinigais, turi patys apsirūpinti maistu ir higienos priemonėmis, drabužiais bei avalyne. Jie turi teisę naudotis mobiliojo ryšio telefonu, kompiuteriu arba planšete, neribotai internetu ir televizoriais. Išieginėmis dienomis turi galimybę pasimatyti su artimaisiais.

Pokyčių reikalaujantys pusiaukelės namų aspektai, atskleisti tyrimo metu, rodo, kad darbuotojai pabrėžia darbo sąlygas, kurios apibrėžiamos tinkamų patalpų ir darbo priemonių stygiu, žmogiškųjų išteklių stoka, nes trūksta skirtingų sričių specialistų ir nėra aiškios darbo funkcijų apibrėžties, nėra galimybės taikyti inovatyvių ir mokslu grįstų darbo metodų. Šią problemą savo tyrime išryškino Vaičiūnienė ir Viršilas (2017), akcentuodami, kad sėkmingam socialinės rehabilitacijos proceso įgyvendinimui trukdo tinkamų sąlygų nebuvimas bei nuolatinis žmogiškųjų resursų stygius. Neretai kabinetus tenka dalytis su kolegomis,

trūksta darbui skirtų patalpų arba jos nėra pritaikytos socialinės reabilitacijos priemonėms taikyti. Tokiu atveju motyvacijos dirbti socialinės reabilitacijos darbą nepakanka patiems darbuotojams. Taip pat tyrimo duomenų analizė atskleidė, kad stinga profesionalių, į darbo rezultatus orientuotų darbuotojų, kvalifikacijos renginių stoka nesudaro perspektyvų darbuotojų kvalifikacijos kėlimui. Vaičiūnienė ir Viršilas (2017), analizuodami darbuotojų kompetencijų svarbą, pažymi, jog socialinės reabilitacijos priemonės įgyvendinančio personalo motyvacija yra vienas esminių programų efektyvumo veiksnių.

Taigi, šio tyrimo rezultatai atskleidė realią darbuotojų patirtį įgyvendinant socialinę reabilitaciją pataisos įstaigų pusiaukelės namuose kitų mokslinių šaltinių kontekste. Diskusijoje pristatomos išryškintos probleminės sritys, kurios anksčiau dar nebuvo analizuotos. Kadangi Lietuvoje numatyta plėsti pusiaukelės namų instituto veiklą, būtų svarbu siekti platesnių, gilesnių ir išsamesnių išvalgų, atliekant kiekybinį tyrimą, apimančią didesnę darbuotojų grupę.

Tyrimo organizavimo etape du pataisos įstaigos darbuotojai atsisakė dalyvauti tyrime, nors prieš tai buvo išreiškę sutikimą. Atsisakymo priežastys nebuvo išsakytos, tačiau manytina, kad viena jų galimai yra ta, jog buvo atsižvelgta į subordinaciją. Tyrimo dalyviai dirba pataisos įstaigoje, kuri pavaldi Kalėjimų departamentui prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos, kuriame dirba tyrėjas. Ateityje, siekiant maksimalaus tyrimo dalyvių įsitraukimo, siūlytina atsižvelgti į darbo santykius tarp tyrėjo bei tyrimo dalyvių ir duomenims rinkti pasitelkti nepriklausomus tyrėjus.

LITERATŪRA

1. Costanza, S. E., Cox., S. M., Kilburn, J. C. (2015). The Impact of Halfway Houses on Parole Success and Recidivism. *Journal of Sociological Research*, 6(2), Macrothink insitute. Prieiga per internetą: <https://www.macrothink.org/journal/index.php/jsr/article/viewFile/8038/6617>.
2. Dermontas, J., Liutikas, R. (2002). *Pataisos įstaigų darbuotojų ir nuteistųjų konsruktyvioji sąveika*, 141–155. Prieiga per internetą: <https://repository.mruni.eu/bitstream/handle/007/13367/2227-4756-1-SM.pdf?sequence=1>.

3. Dirgėlienė, I., Kavaliauskienė, D., ir Letukienė, R. (2017). Gyvenimo kokybės pokyčiai anoniminių alkoholikų savipagalbos grupėje. *Socialinis darbas. Patirtis ir metodai*, 19(1), 111–133. Vytauto Didžiojo universitetas.
4. Donnelly, P. G., Forschner, B. (1992). *Client success or failure in a halfway house*. University of Dayton. Prieiga per internetą: https://ecommons.udayton.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1043&context=soc_fac_pub&httpsredir=1&referer=.
5. *Europos tarybos projekto SPACE I 2020 metų ataskaita*. (2021). Internetinė prieiga: https://wp.unil.ch/space/files/2021/04/210329_Key_Findings_SPACE_I_2020.pdf.
6. Gaižauskaitė, I., Valavičienė, N. (2016). *Socialinių tyrimų metodai: kokybinis interviu: Vadovėlis*. Mykolo Romerio universitetas, VĮ Registrų centras.
7. Gavrilovienė, M. (2009). Alternatyvių laisvės atėmimui bausmių veiksmingumo teisinės ir socialinės prielaidos: daktaro disertacijos santrauka. *Socialiniai mokslai, teisė* (01 s), 1–39.
8. Gisler, Ch., Pruiin, I., Hostettler, U. (2018). *Experiences with Welfare, Rehabilitation and Reintegration of Prisoners*. United Nations Research Institute for Social Development. Prieiga per internetą: <https://www.econstor.eu/bitstream/10419/186115/1/102429658X.pdf>.
9. Hamilton, Z. K., Campbell, C. M. (2013). Uncommonly observed: Impact of New Jersey's halfway houses. *Criminal Justice and Behavior*. Washington: Washington State University.
10. Holter, L. J. (2018). *Development of Professional Identity in Social Work Education*. St. Catherine University, University of St. Thomas, School of Social Work. Prieiga per internetą: <https://sophia.stkate.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1032&context=dsw>.
11. *Individualaus socialinės reabilitacijos plano rengimo metodika*. (2015). Kalėjimų departamentas prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos. Prieiga per internetą: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/711db6004c2d11e5a4ad9dd3e7d17706>.
12. Johnson, L. C. (2003). *Socialinio darbo praktika. Bendrasis požiūris*, 255–256. Vilniaus universitetas, Specialiosios psichologijos laboratorija.
13. *Kalėjimų departamento Resocializacijos skyriaus Veiklos ataskaitos (2012–2019)*. Kalėjimų departamentas prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos. Prieiga per internetą: http://www.kaldep.lt/lt/kalejimu-departamentas/administracine_informacija/ataskaitos/metu.html.
14. *Lietuvoje – jau penktieji Pusiaukelės namai, šikart atidaryti Panevėžyje*. (2021). Teisingumo ministerija. Prieiga per internetą: <https://tm.lrv.lt/lt/naujienos/lietuvoje-jau-penktieji-pusiaukeles-namai-sikart-atidaryti-panevezyje>.
15. Milkintaitė, L., Marcinkevičienė, D. (2013). *Socialinio darbuotojo realizuojami vaidmenys smurto pasireiškime socialinės rizikos šeimose*. Profesinės studijos:

- teorija ir praktika, Šiaulių valstybinė kolegija, Neįgalumo ir darbingumo nustatymo tarnyba.
16. Montero Marin, J., Campayo, J., Mera, D., Hoyo, Y. (2009). *A new definition of burnout syndrome based on Farber's proposal*. Prieiga per internetą: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC2794272/>.
  17. Naruševičius, S., Kliukinskienė, A. (2017). *Pusiaukelės namai: naujo gyvenimo keliai ir iššūkiai*. Aukštųjų mokyklų vaidmuo visuomenėje: iššūkiai, tendencijos ir perspektyvos, mokslo darbai, 189–199.
  18. *Nuteistųjų laisvės atėmimo bausme resocializacijos reformos Lietuvoje koncepcija*. (2021). Kalėjimų departamentas prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos. Prieiga per internetą: <http://www.kaldep.lt/lt/kalejimu-departamentas/probacija-ir-reintegracija-d1f8.html>.
  19. *Nuteistųjų perkėlimo į pusiaukelės namus ir grąžinimo iš jų tvarkos aprašas*. (2020). Kalėjimų departamentas prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos. TAR, 2020-03-16, Nr. 5513. Prieiga per internetą: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/b98e3c72d39011eb9787d6479a2b2829?jfwid=32wf5dct>.
  20. *Nuteistųjų, perkeltų į Vilniaus pataisos namų pusiaukelės namus, vidaus tvarkos taisyklės*. (2020). Vilniaus pataisos namai.
  21. Okonišnikova, O. V. (2007) *Socialinis darbas. Profesinės veiklos įvadas (tarptautinis projektas)*. Vilniaus universitetas, Specialiosios psichologijos laboratorija, 154–157.
  22. Piščalkienė, V. (2019). *Praktiniai patarimai tėveliams, auginantiems negalią turintį vaiką*. Valstybinis visuomenės sveikatos stiprinimo fondas, Kauno kolegija.
  23. *PPN socialinio darbuotojo pusiaukelės namams pareigybės aprašymas*. (2021). Panevėžio pataisos namai.
  24. *PPN vyriausiojo socialinio darbuotojo pusiaukelės namams pareigybės aprašymas*. (2021). Panevėžio pataisos namai.
  25. *PPN-AK specialisto pusiaukelės namams pareigybės aprašymas*. (2020). Praviešiškių pataisos namai-atviroji kolonija.
  26. *Pusiaukelės namų plėtros 2022–2024 m. priemonių planas*. (2021). Kalėjimų departamentas prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos.
  27. Routh, D., Hamilton, Z. (2015). Work Release as a Transition: Positioning Success Via the Halfway House. *Journal of Offender Rehabilitation*, 239–255.
  28. Sakalauskas, G. (2013). Įkalinimo atvėrimas: prielaidos ir galimybės Lietuvoje. *Teisė*, 37–54.
  29. Sakalauskas, G., Jarutienė, L., Kalpokas, V., Vaičiūnienė, R. (2020). *Kalinimo sąlygos ir kalinių socialinės integracijos prielaidos*. Monografija. Lietuvos teisės institutas. Prieiga per internetą: <https://teise.org/wp-content/uploads/2020/03/Kalinimo-salygos.pdf>.

30. Uscila, R. (2011). Atkuriamasis teisingumas penitencinėje sistemoje. *Pedagogika*, 92–98.
31. Uscila, R. (2020). *Dinaminio saugumo koncepcija laisvės atėmimo vietoje*. Mokslo studija, Teisės institutas. Prieiga per internetą: https://teise.org/wp-content/uploads/2020/06/Dinaminis_saugumas_studija_2020-1.pdf.
32. Vaičiūnienė, R., Viršila, V. (2017). *Laisvės atėmimo vietoje taikomų socialinės reabilitacijos priemonių sistemos analizė, probleminiai taikymo aspektai*. Mokslo studija. Prieiga per internetą: <https://teise.org/wp-content/uploads/2018/01/Vai%C4%8Di%C5%ABnuien%C4%97-Vir%C5%A1ilas.pdf>.
33. *VPN socialinio darbuotojo pusiaukelės namams pareigybės aprašymas*. (2020). Vilniaus pataisos namai.
34. *VPN vyriausiojo specialisto pusiaukelės namams pareigybės aprašymas*. (2020). Vilniaus pataisos namai.
35. Webb, A. S. (2015). *5th International Conference on Sociology and Social Work: New Directions in Critical Sociology and Social Work. Identity, Narratives and Praxis*. University of Chester.
36. Wong, J. S., Bouchard, J., Gushue, K., Lee, Ch. (2018). Halfway Out: An Examination of the Effects of Halfway Houses on Criminal Recidivism. *International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology*.
37. Žydžiūnaitė, V., Sabaliauskas, S. (2017). *Kokybiniai tyrimai: principai ir metodai*. Vadovėlis socialinių mokslų studijų programų studentams. Lietuvos edukologijos universiteto leidykla, Nr. 1 (87).
38. Žilinskienė, L., Tumilaitė, R. (2011). *Resocializacijos modeliai ir jų taikymas*. *Sociologija, mintis ir veiksmas*, 285–313. Prieiga per internetą: <https://www.zurnalai.vu.lt/sociologija-mintis-ir-veiksmas/article/view/6135/5043>.

GINTARĖ GERYBAITĖ

SOCIAL REHABILITATION OF PERSONS SERVING PRISON SENTENCE IN A HALFWAY HOUSE FROM PROFESSIONAL PERSPECTIVE

SUMMARY

In Lithuania, it has been possible for some time to serve a part of the prison sentence in a halfway house, so some inmates can gradually prepare for their re-entry and solve their social problems while being supervised by the professionals. In order to evaluate the benefits of the halfway house concept and

to foresee possible directions for the improvement, it is necessary to analyze halfway house practices from the professionals' perspective.

The purpose of this study is to reveal the process of social rehabilitation of inmates in the halfway houses from the perspective of specialists working in them. Two methods were chosen to achieve the goal:

- 1) analysis of scientific sources and legal acts;
- 2) semi-structured interview method.

Five halfway house workers participated in the study. For the sake of openness in sharing experiences, information about research participants is not made public, as confidentiality is guaranteed to all.

Document analysis revealed that social rehabilitation measures are focused on preventive activities, which include strengthening social ties, work and positive employment, purposeful free time and education, as well as on interventional assistance, which consists of behavior correction programs. It is important to clearly define and distinguish positive employment from interventional measures – behavior correction programs.

During the analysis of research data, factors that help inmates prepare for their return to society from the halfway houses were identified: 1) internal resources are associated with the motivation of inmates and employees; 2) communication that is focused on social relations and relationship between employees and inmates; 3) empowering inmates, which reveals the importance of employment and financial well-being; and 4) living conditions in the halfway houses and the rights of inmates.

Aspects revealed during the research show that employees emphasize the lack of suitable premises and work tools, the lack of human resources. The lack of specialists in different fields and clear definition of work functions prevents the application of innovative and science-based work methods. Also, the data analysis revealed that there is a shortage of professional, results-oriented employees, as well as a lack of professional training.

Keywords: *half-way house, persons serving a prison sentence, social rehabilitation, social work.*

1 PRIEDAS

PUSIAUKELĖS NAMŲ DARBUOTOJŲ VAIDMENYS PAGAL NUMATYTAS PAREIGYBĖS FUNKCIJAS

VAIDMUO	FUNKCIJA
Tarpininkas	„Pagal kompetenciją bendradarbiauja su valstybės ir savivaldybių institucijomis ir įstaigomis, visuomeninėmis organizacijomis, religinėmis bendruomenėmis ir bendrijomis, jų nariais bei kitais juridiniais ir fiziniais asmenimis nuteistųjų socialinės rehabilitacijos ir integracijos organizavimo klausimais“ (Pravieniškųjų pataisos namų-atvirosios kolonijos specialisto pusiaukelės namams pareigybės aprašymas, 2020).
Vertintojas	„Atlieka laisvės atėmimo bausmę atliekančių teisės pažeidėjų rizikos veiksnių ir teisės pažeidėjų keliamos rizikos įvertinimą pagal patvirtintas metodikas, siekdamas mažinti vertinamų asmenų nusikalstamo elgesio pasireiškimo galimybes“ (Panevėžio pataisos namų socialinio darbuotojo pusiaukelės namams pareigybės aprašymas, 2021).
Konsultantas	„Dirba individualų ir grupinį socialinės rehabilitacijos darbą su nuteistaisiais, priima juos asmeniniais klausimais“ (Pravieniškųjų pataisos namų-atvirosios kolonijos specialisto pusiaukelės namams pareigybės aprašymas, 2020).
Gynėjas	„Dalyvauja drausmės komisijos posėdžiuose, užtikrinant tinkamą ir individualų nuteistojo elgesio įvertinimą bei tinkamos drausminės poveikio priemonės pritaikymą“ (Vilniaus pataisos namų vyr. specialisto pusiaukelės namams pareigybės aprašymas, 2020).
Bendruomenės planuotojas	„Pagal kompetenciją vykdo KD prie LR TM direktoriaus akredituotas elgesio pataisos programas, organizuoja asmenų, atliekančių laisvės atėmimo bausmę pusiaukelės namuose, pozityvų užimtumą“ (Vilniaus pataisos namų socialinio darbuotojo pusiaukelės namams pareigybės aprašymas, 2020).
Paslaugos teikėjas	„Dirba socialinį darbą su pusiaukelės namuose laikomais asmenimis, juos konsultuoja (individualiai ir grupėmis), teikia emocinę bei socialinę pagalbą ir didina asmenų motyvaciją dalyvauti resocializacijos priemonėse“ (Vilniaus pataisos namų socialinio darbuotojo pusiaukelės namams pareigybės aprašymas, 2020).

VAIDMUO	FUNKCIJA
Administrato- rius	„Ruošia ataskaitas bei nustatytos formos statistinę medžiagą apie nuteistųjų dalyvavimą socialinės reabilitacijos programe“ (Panevėžio pataisos namų vyr. socialinio darbuotojo pusiaukelės namams pareigybės aprašymas, 2021).
Koordinatorius	„Organizuoja ir koordinuoja Pusiaukelės namų darbuotojų veiklą bei atsako už pavestų uždavinių ir funkcijų vykdymą; organizuoja reikalingos informacijos nuteistiesiems paskelbimą ir reguliarių jos atnaujinimą, užtikrindamas jos atitiktį teisės aktuose nustatytiems reikalavimams“ (Panevėžio pataisos namų vyr. socialinio darbuotojo pusiaukelės namams pareigybės aprašymas, 2021).

Šaltinis: sudaryta autoriaus.